

"Het Meertens Instituut" Over de betekenis van de vorm

Hans Bennis
oktober 2009

Op 6 september 1979 kreeg het **Instituut voor Dialectologie, Volkskunde en Naamkunde** de naam van de oprichter en voormalig directeur van het instituut, Piet Meertens. Daarmee begon het instituut aan een naamkundig avontuur. In de straatnaamgeving bijvoorbeeld is het gebruikelijk om een straat pas een naam van een persoon te geven als deze persoon is overleden. De reden daarvoor is dat nog niet duidelijk is of het voor naamgeving gewenste 'onbesproken gedrag' tot het eind zal worden voortgezet. Een uitzondering vormen de leden van het koninklijk huis; men gaat er kennelijk vanuit dat leden van het koninklijk huis per definitie onbesproken leven, wat overigens door de levenshouding van veel, vooral mannelijke leden van het koningshuis Oranje bepaald niet wordt bevestigd.

Op deze 6 september werd Dr. P.J. Meertens 80 jaar, en – zoals beschreven staat in de *Kroniek van het jaar*, opgenomen in de "Mededelingen van het **P.J. Meertens-Instituut**" van december 1979 – "[O]m hem te eren werd besloten zijn naam te verbinden aan het Instituut dat voor hem een levenswerk is geweest." In een volgende bijdrage zal ik het hebben over de vraag of het verstandig was om het instituut naar zijn oprichter te vernoemen. In deze bijdrage gaat het om de vorm. De spelling dus. Vanaf het begin was er verwarring over de spelling van het nieuwe instituut. Niet dat spelling er veel toe doet, maar het is aardig om vast te stellen dat er inmiddels vele varianten zijn van de naam van het instituut dat uiteindelijk vooral beroemd werd als **Het Bureau**.

Zo was men reeds in 1979 onzeker over de vraag hoe je het nieuwe instituut zou moeten spellen. Op de kaft van de bovengenoemde Mededelingen staat het instituut geschreven als **P. J. MEERTENS-INSTITUUT**, op het binnenblad als **P. J. Meertens-Instituut** en op pagina 1 als **P. J. Meertens instituut**, terwijl de foto uit 1979 – eveneens opgenomen in de Mededelingen 1979, p.3 – de spelling **P. J. Meertens-instituut** laat zien. We zien hier dus dat de variatie bestaat uit de vraag waar hoofdletters horen te staan en of er een streepje wordt gezet tussen Meertens en Instituut. Een ander probleem betreft de vraag of er tussen de beide voorletters al dan niet een spatie moet. Tot 1986 spraken de Mededelingen van P. J. en vanaf 1986 is deze spatie geruisloos verdwenen en werd het P.J. Deze gedaantewisseling viel samen met de komst van de nieuwe directeur, Jaap van Marle. In de Mededelingen van 1986 gaat de vertrekkende directeur Dick Blok in zijn afscheidswoord nog een stapje verder door meteen ook maar de tweede spatie weg te laten en te spreken over het **P.J.Meertens-Instituut**. Ook onder van Marle was men niet erg zeker van de juiste spelling. Zo staat op de kaft van het "Progress Report 1991" met grote letters **P.J. Meertens-Instituut** en op dat van 1996 **P.J. Meertens-Institute**. In het Progress Report 1997, het jaar waarop Van Marle aftreedt, grepen de achtergebleven medewerkers hun kans en lieten het streepje vallen, zodat het Progress Report de naam **P.J. Meertens Institute** liet zien. Dat was de opmaat tot een nog grotere rebellie tegen het verleden, want toen ik aantrad in september 1998 had men inmiddels ook de voorletters overboord gezet bij het ontwikkelen van een nieuwe huisstijl, zodat het "Jaarverslag 1998" spreekt van **Meertens Instituut**, voor zover ik

weet de huidige, officiële naam van het instituut. Desalniettemin ontvang ik dagelijks post waarop onze eigen receptie **Meertens-Instituut** heeft gestempeld.

Kortom, de keuze van Meertens als naamgever van het instituut heeft aanleiding gegeven tot grote verwarring. Wonderlijk genoeg treffen we vrijwel nooit de spelling **Meertensinstituut** of **P.J. Meertensinstituut** aan die volgens het vermaledijde Groene Boekje de enige juiste zou moeten zijn. De editie van 2007 geeft namelijk voorbeelden als de *Van Goghtentoonstelling* en de *Erasmushogeschool* [p.98/99] en analoog daaraan zouden spaties of koppeltekenen moeten verdwijnen in de spelling van ons instituut: de regels voor het losschrijven en het koppelteken [hoofdstuk 6 van de Leidraad] zijn niet van toepassing.

Gelukkig stoort niemand zich aan het Groene Boekje zodat de spellingsanarchie in de naam van ons instituut vrolijk doorgaat. Ik heb een verzameling recente enveloppen en officiële documenten bekeken. Laten we eens kijken wat de gehanteerde spellingsvariabelen zijn:

- 1) Hoofdletters
 - a. alles in hoofdletters
 - b. (P,J,) M en I met een hoofdletter
 - c. (P,J en) M met een hoofdletter
 - d. alles met kleine letters;
- 2) Wel of geen voorletters;
- 3) Spatie, koppelteken of aan elkaar schrijven van Meertens en Instituut;
- 4) Wel of geen spatie tussen voorletters en/of tussen voorletters en naam;
- 5) Wel of geen puntjes achter de voorletters;
- 6) Instituut in Nederlands, Duits (Institut) of Engels (Institute).

Ik laat het graag over aan een van onze grammatici om deze regels te formaliseren en om te zetten in een Grammatica van het Meertens Instituut, met daarbij een berekening van het aantal mogelijke varianten. Wellicht kan optimaliteitstheorie daarbij een kader vormen.

In de taalkunde zien we dat min of meer redundante informatie, zoals flectieonderscheidingen, langzaam maar zeker uit de taal verdwijnt (*hij heb en een mooie meisje*). Passen we deze visie toe op de naam van het instituut dan zien we een grappige sequentie. We beginnen in 1979 met een maximaal opgetuigde naam: **P. J. MEERTENS-INSTITUUT** voor de kافت en verder **P. J. Meertens-Instituut**. Als we aannemen dat een koppelteken rijker is dan een spatie, en een spatie rijker dan aaneenschrijven, dan zijn de spaties en het koppelteken in de oorspronkelijke naam maximaal vormgegeven. De aanwezigheid van voorletters, de hoofdletters en puntjes zijn eveneens maximaal. Tenslotte wijst de keus van het Nederlandse woord 'instituut' dezelfde richting uit, want deze vorm is langer dan de Duitse vorm, en op z'n minst evenlang als de Engelse.

Met de komst van Van Marle werd een nieuw begin gemaakt en verdween de spatie tussen de beide voorletters rigoreus. Blok probeerde bij zijn afscheid Van Marle te overtroeven door ook de spatie tussen de voorletters en de naam weg te halen, maar zover heeft Van Marle het niet laten komen. Ruim 10 jaar later had Van Marle zijn hielen nog niet gelicht of het instituut greep de macht door het koppelteken te laten verdwijnen en niet veel later, bij mijn aantreden, moesten ook de voorletters eraan geloven. In de huidige situatie heeft mijn opvolger nog maar twee mogelijkheden: het aan elkaar schrijven van Meertens en Instituut en het weglaten van hoofdletters, en dan hebben we een minimale spelling: meertensinstituut.

De conclusie is duidelijk: bazen willen hun stempel drukken op de organisatie. Krijgt het instituut niet je eigen naam, dan kun je er altijd nog een wijziging van de

bestaande naam proberen door te drukken. Bijzonder is dat de ontwikkeling in de richting gaat van een steeds economischer vormgeving, want 'overbodige' elementen verdwijnen langzaam maar zeker. Je zou ook kunnen zeggen: de naamgever raakt steeds verder uit het zicht.